

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИЧНИХ ОСНОВ СТАБІЛІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ МЕТОДІВ ФІНАНСОВОГО АНАЛІЗУ

В статті розглянуто питання удосконалення методичних підходів до розробки заходів по стабілізації діяльності підприємства з використання методів фінансового аналізу. Запропоновано схему фінансового аналізу підприємства та етапи управління підприємством по виходу з кризового стану

In article questions of improvement of methodical approaches to development of actions on stabilization of activity of the enterprise with use of methods of the financial analysis are considered. The scheme of the financial analysis of the enterprise and stages of operation of business on an output from a crisis condition is offered

Ключові слова. Аналіз, методи фінансового аналізу, спроможне підприємство, стабілізаційні заходи.

Вступ. Аналіз динаміки процесів банкрутства підприємств різних форм власності на Україні показує, що кількість неспроможних підприємств має тенденцію до підвищення, тому говорити про економічну стабілізацію на мікрорівні поки не доводиться. Причиною кризових ситуацій на багатьох вітчизняних підприємств є нестабільність і невизначеність зовнішнього середовища, неадекватні дії керівників самого підприємства. Управління на сучасному етапі повинне пристосовуватися до умов ринкової саморегуляції, тому особливого значення набуває розробка заходів по стабілізації діяльності підприємства які формуються на основі результатів аналізу діяльності.

Постановка завдання. Ціллю статті є розробка методичних підходів до стабілізації діяльності підприємства за допомогою методів фінансового аналізу.

Методологія. Базою дослідження стали праці відомих вітчизняних та закордонних фахівців в області менеджменту та фінансового аналізу: Балабанова І.Т., Забродського В.А., Ковальова А.І., Ковальова В.В., Короткова Е.М., Лігоненко Л.О., Потапова В. І., Сіроштана М. А., Шеремета А.Д. та інші. Для досягнення поставленої мети у роботі використано сукупність методів та прийомів наукового пізнання. А саме: методи логічного узагальнення та зіставлення, методи аналізу і синтезу, системний та ситуаційних підходи.

Результати дослідження. Підходи до формування заходів щодо стабілізації діяльності підприємства належать до найбільш відповідальних і значимих питань, оскільки саме обґрунтований їхній вибір забезпечує виведення підприємства зі стану кризи з найменшими втратами й у найкоротший термін. Як свідчать результати проведеного дослідження, теоретичні питання й методичні аспекти визначення змісту стабілізаційних заходів, тобто оптимального переліку й послідовність їхньої реалізації належать до найменш розроблених. Більшість вітчизняних і російський авторів пропонують набір стабілізаційних заходів у відповідності до стадії глибини існуючої кризи. При цьому виділяють оперативні, довгострокові фінансові й довгострокові інвестиційні заходи, які використовують послідовно, якщо необхідний результат не буде отриманий. Ряд інших авторів пропонують певне групування методів залежно від кількісних показників – індикаторів загрози банкрутства (1,4,7). Вважаємо, що слід враховувати специфічні проблеми й особливості діяльності окремого підприємства, що дає можливість генерувати неповторний набір стабілізаційних альтернатив, відповідно напрямку, засобів і інструментів

виведення підприємства зі стану кризи. Загальну схему етапів антикризового управління підприємством представлено на рисунку 1.

Рисунок 1. Схема етапів антикризового управління підприємством

Вихідним пунктом пошуку шляхів стабілізації є виявлення причин кризової ситуації, для чого пропонуємо проводити поточний аналіз фінансового стану підприємства. Схема аналізу являє собою ієрархічну систему, що включає різні методи статистичного й математичного аналізу з використанням апарата експертних оцінок [2] для пошуку оптимальних шляхів рішення проблем кризового підприємства (рис. 2).

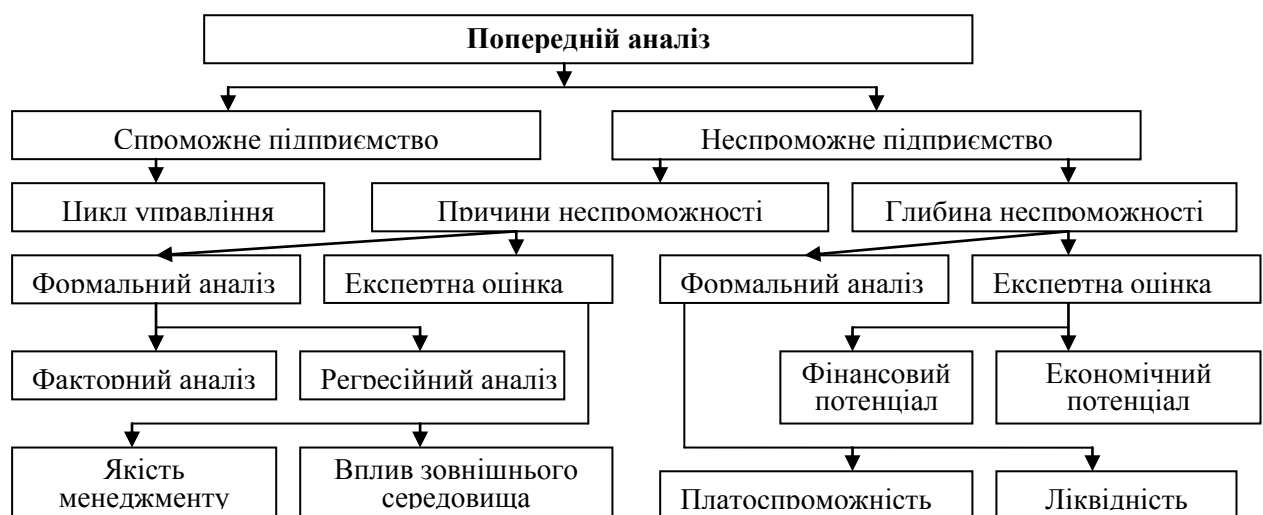

Рисунок 2. Схема аналізу фінансового стану підприємства

Наступним етапом аналізу є визначення ймовірності настання банкрутства підприємства. Вітчизняний та зарубіжний досвід дозволів

розробити велику кількість методик попередньої діагностики і поглибленого аналізу фінансового стану підприємства: аналіз фінансових коефіцієнтів, аналіз на основі матричних моделей [3, 4], «Методика проведення поглибленого аналізу фінансово-господарської діяльності неплатоспроможних підприємств та організацій» [5]. Аналіз економічної літератури показав, що платоспроможність підприємства означає достатність ліквідних активів для погашення в будь-якій момент всіх своїх короткострокових зобов'язань перед кредиторами. Висновки про платоспроможність підприємства робляться на підставі узагальнення результатів аналізу фінансового стану і аналізу виробничо-господарської діяльності підприємства за низкою показників. Так, на нашу думку, перевагою Методики [5] є те, що вона дозволяє провести всебічний і досить повний аналіз діяльності підприємства, дозволяє оцінити структуру балансу й платоспроможність підприємства, використовуючи систему абсолютних та відносних показників, на основі даних фінансової звітності. Однак, вказана Методика має декілька недоліків: кількість розрахованих фінансових коефіцієнтів досягає декілька десятків, причому багато з цих коефіцієнтів відображують різні сторони діяльності підприємства, мають різну спрямованість, тому не дають оснований для достовірних прогнозів. По-друге, відсутня градація показників за ступенем їх важливості, на основі якої можна зробити висновок про види платоспроможності підприємства. Тому прийняття управлінських рішень на основі застосування цієї методики може бути не досить об'єктивним.

Деяких вказаних недоліків позбавлені «Методичні рекомендації з виявлення ознак неплатоспроможності підприємства й ознак дій по прихованню банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства» [6 с. 5-6], де розмежовані поняття і показники для виявлення неплатоспроможності і незадовільної структури балансу, а також виділені різні ступені неплатоспроможності. Для визначення виду

неплатоспроможності підприємства по даній методиці, розраховуються: коефіцієнт покриття - нормативне значення якого дорівнює 1,5; коефіцієнт забезпечення власними коштами з нормативним значенням 0,1; коефіцієнт поточної платоспроможності. В залежності від значення вказаних показників неплатоспроможність може бути поточна, критична та понадкритична. Проаналізуємо більш детально розрахункові коефіцієнти за Методикою [6]. Так, коефіцієнт покриття (K_n) розраховується як відношення суми оборотних активів (ліквідні активи плюс дебіторська заборгованість та запаси) до короткостроковий заборгованості:

$$K_n = \frac{OA}{ПЗ}, \quad (1)$$

де OA – оборотні активи, $ПЗ$ – поточні зобов'язання.

Однак, на нашу думку, а ні запаси, а ні прострочена дебіторська заборгованість не можуть бути перетворені без затримки в платіжні кошти, отже оборотні активи, взяті в повному обсязі не забезпечують покриття короткострокової заборгованості. З нашого погляду дебіторська заборгованість, звільнена від простроченої частки може розглянута як гарантійне забезпечення короткостроковій заборгованості, а запаси – як потенційне.

Коефіцієнт забезпечення власними коштами ($K_{вк}$), який характеризує наявність власних оборотних коштів у підприємства необхідних для його фінансовій стійкості визначається наступним чином:

$$K_{вк} = \frac{ВOK}{OA} = \frac{BK - HA}{OA}, \quad (2)$$

де $ВOK$ – власні оборотні активи, BK – власний капітал, HA – необоротні активи.

Зіставляючи формули (1) та (2), можна побачити тісний взаємозв'язок між двома розглянутими показниками:

$$OA = K_n \times ПЗ, \quad (3)$$

Попередній аналіз діяльності підприємств показав, що довгострокові позикові кошти мізерно мали, тому у випадку коли ними можна зневажити, приводить до того, що згідно зі структурою балансу, вартість оборотних активів (OA) представляє собою суму власного оборотного капіталу ($ВOK$) та поточних зобов'язань ($ПЗ$):

$$OA = ВOK + ПЗ, \text{ коли } ДЗ \approx 0, \quad (4)$$

де $ДЗ$ – довгострокові зобов'язання.

$$ВOK = OA - ПЗ,$$

Тоді
$$K_{вк} = \frac{OA - ПЗ}{OA} = 1 - \frac{ПЗ}{OA} = 1 - \frac{1}{K_n}, \quad (5)$$

В разі існування достатньої величини довгострокових зобов'язань, формула взаємозв'язку між коефіцієнтами покриття та забезпеченості власними коштами матиме наступний вигляд:

$$K_{вк} = 1 - \frac{1}{K_n} - \frac{ДЗ}{OA}, \quad (6)$$

Виходячи з системного підходу до аналізу фінансово-господарського стану підприємства [116, 120], формули (5) чи (1) є обмеженням наданим для одного з двох коефіцієнтів (K_n чи $K_{вк}$), яке означає, що другий коефіцієнт прив'язаний до першого не потребує обмеження. Визначимо парні значення коефіцієнтів за кожним з нормативів, які передбачено Методикою [6]. Коефіцієнт покриття дорівнює 1,5. тоді згідно з формулою (5) коефіцієнт забезпечення дорівнює:

$$K_{вк} = 1 - \frac{1}{1,5} = 1 - 0,667 = 0,333 \quad (7)$$

Отримане значення коефіцієнта забезпеченості суперечить його офіційно встановленому нормативу, величина якого припускається на рівні 0,1. У випадку користування нормативним значенням для $K_{вк} = 0,1$, значення K_n впливає наступне:

$$Kn = \frac{1}{1 - K_{вк}} = \frac{1}{1 - 0,1} = 1,1, \quad (8)$$

Таким чином, в разі використання нормативів, він повинен встановлюватися парними значеннями коефіцієнтів:

1) або $Kn = 1,11$, але тоді $K_{вк} = 0,1$

2) або $Kn = 1,5$, але тоді $K_{вк} = 0,333$

Уведемо в аналіз фактор довгострокових позикових коштів ($DЗ$). Якщо оборотні активи втілюють не два, а три види капіталу: власний оборотний, довгостроковий позиковий й короткостроковий позиковий, то в знаменнику дробі (7) з'явиться ще одне відрахування - коефіцієнта забезпеченості оборотних активів довгостроковими зобов'язаннями ($K_{дз}$) і формула прийме вид:

$$Kn = \frac{1}{1 - K_{вк} - K_{дз}}, \quad (9)$$

Якщо довгострокові позики забезпечують оборотні активи на 10%, нормативне значення коефіцієнту покриття (Kn) по формулі (9) дорівнює 1,25, замість нормативного 1,5. Значення коефіцієнту забезпеченості власними коштами складе при обчисленні за формулою (7) 0,23 (замість нормативного 0,1) при нормативному значенні Kn рівному 1,5. Тоді нормативні пари коефіцієнтів варто замінити на трійки коефіцієнтів:

1) $Kn = 1,25$; $K_{вк} = 0,1$; $K_{дз} \approx 0,1$.

2) $Kn = 1,5$; $K_{вк} = 0,333$; $K_{дз} \approx 0,1$.

За діючою Методикою [6] фінансовий стан підприємства зізнається задовільним лише тоді, коли обидва коефіцієнти (Kn та $K_{вк}$) мають значення в межах нормативу. Вихід за рамки нормативу хоча б одного коефіцієнта вважається достатньою причиною, щоб вважати підприємство неплатоспроможним і фінансово-нестійким. Як було показано нами вище, досягти нормативного покриття оборотними активами короткострокових зобов'язань можна лише забезпечуючи власними коштами третину

вартості оборотних активів (якщо є довгострокові позики для вкладення в оборотні активи на рівні 10% їхньої вартості). Отже, нормативний коефіцієнт поточної ліквідності повинен бути диференційований для різних галузей. Недосконалість діючої Методики [6] оцінки фінансового стану підприємств проявляється в тім, що не менш трьох чвертей з них, по даним Союзу промисловців попадають до категорії неплатоспроможних. При величезних можливостях вибору коефіцієнтів, в офіційній Методиці [6] з нашого погляду, обрано не саму вдалу пару коефіцієнтів - вони взаємозалежні.

В залежності від дотриманих результатів діагностики банкрутства розробляються відповідні стабілізаційні заходи, які будуть покладено у основу антикризової програми підприємства. Одним з напрямків стабілізації діяльності є стратегія диверсифікації, яка звичайно концентрується на: діяльності по просуванню підприємств в галузі, яка обрана для диверсифікації; заходах щодо поліпшення довгострокової роботи з портфелем ділової активності підприємства за умови, що диверсифікація вже досягнута; спробах використовувати будь-які стратегічні переваги, пов'язані з господарським портфелем підприємства, і перетворити їх у конкурентну перевагу; оцінці перспектив рентабельності для кожного з підрозділів підприємства й стягуванні корпоративних ресурсів туди, де існують найбільш привабливі стратегічні можливості для росту. Слід зазначити, що визначення доцільності проведення стабілізаційних заходів повинне бути диференційованим.

Висновки. Запропоновані методичні підходи до пошуку та відбору стабілізаційних заходів на підприємствах засновані на результатах фінансового аналізу відповідно отриманого рівня спроможності підприємства використовуючи формальні та експертні методи аналізу. Обґрунтовано надійність використання для розробки та прийняття

управлінських рішень існуючих методик аналізу фінансового стану підприємств.

Література. 1. Ансофф И. Стратегическое управление. Учеб пособие – М.: Финансы и статистика, 1989, - 519с. 2 Ковалёв А.И., Привалов В.П. Аналіз фінансового состояния предприятия. – М.: Центр экономики и маркетинга, 1997. – 192с. 3. Єршова Н.Ю. Формування системи фінансових індикаторів для оцінки фінансового стану підприємства (на прикладі підприємства машинобудування) // Економіка: проблеми теорії та практики. Дніпропетровськ. – 2007. - Т. V. – С. 1263-1272. 4. Лігоненко Л.О. Антикризове управління - К.: Нац. Торг-ек ин-т, 2001, - 580с. 5. Методика проведення поглибленого аналізу фінансово-господарської діяльності неплатоспроможних підприємств та організацій: Затв. Нак. Агентства з питань запобігання банкрутству підприємств № 337 від 21.03.97р. // [www, rada. kiev. Ua](http://www.rada.kiev.ua). 6. Методичні рекомендації з виявлення ознак неплатоспроможності підприємства й ознак дій по прихованню банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства від 17.01.2001р. №10 // Налоги и бухгалтерський учет. – 2001. - №14 (363). – С. 5-10. 7. Стратегічні цілі і моделі ефективної діяльності підприємства: Навчальний посібник / Сіроштан М. А., Потапов В. І., Білявцев М. І., та інш. – Х.: - Око, 1998.